
Борислав смеется

Иван Франко

Title: Борислав смеется

Author: Иван Франко

This is an exact replica of a book published in 1922. The book reprint was manually improved by a team of professionals, as opposed to automatic/OCR processes used by some companies. However, the book may still have imperfections such as missing pages, poor pictures, errant marks, etc. that were a part of the original text. We appreciate your understanding of the imperfections which can not be improved, and hope you will enjoy reading this book.

Book Renaissance

www.ren-books.com

почав збиратися на фронтний угол нового будинку, де був головний майстер і пан будівничий.

— А як, прошу пана, спустимо сей камінь на місце? — спитав будівничого майстер, опершися грубою, крепкою рукою на обтесану підвалину, котра, хоч лежала плоским боком на невеликих дерев'яних валах, все таки сягала майстрови трохи не по пояс.

— Як спустимо? — повторив протяглим голосом будівничий, зирнувши крізь монокль на камінь. — Ну, проста річ, на друках.

— А може воно трохи небезпечно, прошу пана? — закинув майстер.

— Небезпечно? А то для кого?...

— Ну, та певно, що не для каменя, а для людей, — відповів усміхаючися майстер.

— Е-е-е! Що того! Небезпечно!... Не бійтеся, ніщо нікому не станеться! Спустимо!...

І пан будівничий поважно наморщив чоло та стягнув уста в три складки, немов то він уже наперед силується і натужується, спускаючи камінь на призначене для нього місце. — Спустимо безпечно! — повторив ще раз і то з такою певністю, немов переконався, що його сили вистачать на таке діло. Однак майстер-недовірок похитав головою, але не сказав нічого.

Тимчасом і інші обивателі, що досі громадками проходилися по „плянтах“ довкола костела, на голос дерев'яної суки почали звільна стягатися теж ід новій будові, а поперед всіх сам власник нової будови, Леон Гаммершляг, високий і статний Жид з кругло підстриженою бородою, прямим носом і червоними мов малини устами. Він був нині дуже веселий, говіркий і дотепний, сипав жартами і забавляв видно ціле товариство, бо всі громадилися і тиснулися круг нього. Далі в другій громадці прийшов і Герман Гольдкремер, найповажніший, т. є. найбагатший з усіх присутніх обивателів. Він був більше

здержаний, тихий, а навіть трохи чогось маркітний, хоч і старався не показувати того. Далі йшли ще інші підприємці, богачі дрогобицькі і бориславські, деякі урядники та один околичний дідич, великий приятель Гаммершляґа, певно тому, бо весь його масток був в Гаммершляґовій кишені.

Ціле те товариство, в модних чорних сурдутах, в пальтотах з дорогих матерій, в блискучих чорних циліндрах, в рукавичках, з паличками в руках і перстнями на пальцях дивно відбивало від сірої маси робітників, пестріючої хіба червоною краскою цегли або білою краскою вапна. Тільки веселий гамір одних і других мішався до купи.

Ціла площа на розі вулиць Панської і Зеленої була заповнена людьми, деревом, камінням, цеглою, ґонтєм, купами глини і подавала на велику руїну. Тільки одна дощана буда, трохи повнизче в невирубанім саду, мала вид живий і припадний. Вона була прикрашена зеленою ялиною від входу, в середині обвішана диванами, в ній і довкола неї крутились прислужники з криком та прокляттями... Приготовляли перекуску, котрою Гаммершляґ хотів пошанувати закладниці нового дому. І ще один незвичайний гість з великим подивом придивлявся цілому тому натовпови людей і предметів. Се була невелика особа, — а прецінь усі на неї зиралися цікаво і якось дивно.

— Ти, Бенедю, — спитав якийсь замазаний глиною робітник, — а то на яку памятку того щигля сюди ввісили?

— А, щось то вже вони з ним гадають робити, — відповів Бенедю.

Всі робітники перешіптувалися між собою і позпирали на щигля, що скавав в дротяній клітці, завішеній на друковини над самою ямою, але ніхто не знав, на що він. Навіть майстер не знав, хоч надавав собі премудрий вид і на запитання робітників відповідав: — А як же, все хотів би ти знати! Постарішся, як усе пізнавш!

А щиголь між тим, отямившись з першого переляку при першій напливі цілої тої товпи народа, скакав собі по щепликах клітки, теревив конопляне сімя дзьобиком, а часом, ставши на верхній щеплик, тріпотав червоно-жовто басаманистими крильцями і щebetав тонесенько: тікілі-тілінь! цюрінь, цюрінь! куль, куль, куль!...

З між натовпу гомонячих людей визначилася нараз голова Леона Гаммершляґа, визначився його голос. Він вискочив на підвалину, і обернувся до всього товариства: — Мої панове, сусіди і добродії!...

— Тихо! тихо! пст! — загомоніло кругом і утихло. Леон говорив далі: Дуже, дуже вам дякую, що ви були такі добрі, пошанувати мене своїм приходом на нинішнє, таке важне для мене свято...

— О просимо, просимо! — загомоніло кілька голосів, грубих і тонких.

— Ах, ось і наші дами йдуть! Панове, передовсім ходім дами привитати! — І Гаммершляґ' шез знов у товпі, а кількох молодших панів пішло на вулицю, де саме надкотило кілька бричок з дамами. Панове помогли їм повнелазити з бричок і попідруч повели на площу, де зроблено для них місце тутже біля величезної камінної брили.

Дами ті були то по більшій часті старі і погані Жидівки, котрі недостачу молодости і краси старалися покрити пишним і виставним боґацтвом. Шовки, атласи, блискуче каміння і золото так і сяло на них. Вони що хвилі осторожно обзирали свої сукні, щоби не сплямити дотиком о цеглу, каміння, або о не менше брудних робітників. Одна тільки Фанні, донька Гаммершляґа, визначувалася з поміж дам іменно тим, чого їм не ставало — молодістю і красою, і виглядала між ними, мов розцвітаюча півонія між відцвівшими бодяками. Круг неї тож і громадилися молодші з товариства і швидко там зійшлася купка, в котрій пішла оживлена, голосна бесіда, між тим як інші дами по перших звичайних викриках подиву, по перших

більше-менше пискливих та вивчених побажаннях власникови всякого щастя, сталися досить тяжкі на слова і почали розглядатися довкола, немов дожидаючи якоїсь комедії. Тим очікуванням швидко заразилися й другі. Веселий гомін умовк. Бачилося, що разом з дамами налетів на товариство дух нуди і якоїсь силуваної здержаности, котра нікому ні на що не здалася.

І Гаммершляґ якийсь немов збився з пантелику. Він мов забув, що перед хвилиною почав був говорити бесіду, і снувався то сюди, то туди, зачиняв то з одним, то з другим розмову о річах посторонніх, але все те якийсь не клеїлося. Нараз побачив себе супроти Германа, що стояв мовчки, опертий о стос дерева і озирав цілу площу, немов забирався її торгувати.

— А щож, вашої пані нема, дорогий сусіде? — сказав Леон усміхаючись?

— Даруйте, — відповів Герман, — вона певно щось нездорова.

— Ах, дуже мені жаль! А я надіявся...

— Але що, — відказав задобрюючи Герман, — хібаж то вона така велика особа! Обійдеться про неї!

— Ні, коханий сусіде! Прошу так не казати, що невелика особа... Як же так?... От, моя Фанні, бідна дитина, — як вона булаб щасливою, якби мала таку матір!...

Неправда тих слів аж біла з лиця і очей Леонови, але уста, послухні наказови волі, говорили, а розум силяв їх до купи, як того вимагав інтерес.

Але ось від лану, де на сході видно було височезну, побілену божницю, почувся великий крик і гамір. Всі гості і робітники звернули очі в той бік. По хвилі показалася на вулиці мов чорна гоготяча хмара, — се був жидівський кагал з рабіном в середині, котрий мав звершити обряд посвячення підвалин нового дому.

Швидко ціла площа була залита Жидами, котрі своїм звичаєм говорили всуміш, голосно і борзо, снували мов

мурашки в розваленій купині, оглядали все і немов таксували все очима, а опісля зітхали та похитували головами, немов би разом і дивувалися багатству Леона і жалували, що те багатство в його, а не в їх руках. Немногі павки-християне, що теж були в тієї купі, нараз помовкли і повідсувалися на бік, чуючися не в своїй тарілці. Околичний дідич хмурився і закусував губи зі злости, видячись в тім жидівським натовпі, котрий ані крихітки не зважав на нього. Він певно в душі кляв сердечно свого „широго приятеля Леона“, але прецінь не втік, а достояв до кінця обряду, по котрім мала наступити перекуска.

Загальний гамір на площі не тільки не вгавав, але ще її побільшився. Щиголь, перепуджений наглим напливом того чорного, крикливого люду, почав пирхати по клітці та битися о дротикки. Рабіна, старого, сивого Жида з довгою бородою, вели два шкільники попід руки і привели аж ід самій підвалині. Стиск зробився довкола такий, немовби кождий Жид хотів бути таки коло самого рабіна, не зважаючи, що там нема місця на тільки люда. Серед тиску і крику товпи не чути було й того, що читав рабін над підвалиною. А тільки коли шкільники час від часу у відповідь на його молитву викрикнули „умайн“, себ-то „амінь“, тоді й уся проча товпа повторяла за ними „умайн“.

Вдарила дванацята година. На дзвінниці коло костела тутже насупроти нової будови загудів величезний дзвін, звіщаючи полудне. За ним зателенькали й усі другі дзвони на дрогобицьких церквах. Бачилось, що ціле повітря над Дрогобичем застогнало якимись плачливими голосами, серед котрих ще плачливійше і сумнійше роздавалося те безладне, різноголосе „умайн“. Робітники, почувши дзвони, познимали шапки і почали хреститися, а один шкільник, підійшовши до Леона і вклонившись йому, почав шептати: Най Бог благословить вас і зачате вами діло. Ми вже скінчили. А опісля, похипляючи ще ближче до Леона, сказав

тихійше: — Видите, Пан-Біг добрий післав вам знак, що все піде вам шчасливо, що тільки загадаєте.

— Добрий знак? А то який? — спитав Леон.

— А не чуєте, що християнські дзвони самі добровільно роблять вам службу і кличуть на вас благословення християнського Бога? То значить, що християне все будуть вам добровільно служити. Будуть помагати вам осягнути те, що собі загадаєте. Ті дзвони, то добрий знак для вас!...

Колиб Леон учув був таку бесіду при других, він би певно був насміявся з неї. Він рад був удавати про око вільнодумного чоловіка, але в глибині серця, так як усі малорозвинті і самолюбні люде, був забобонний. Тож і тепер, знаючи, що ніхто не чув шкільницької бесіди, він приймив дуже радо добру ворожбу і віткнув десятку в надставлений шкільників кулак.

— Се для вас і для школи, — шепнув Леон, — а за добрий знак Богу дякувати!

Шкільник урадуваний став знов на своє місце коло рабіна і зараз же почав перешіптуватися з другим шкільником, котрий очевидно питав його, кілько дав Леон.

А тимчасом пан будівничий припався вже до свого діла і почав командувати робітниками. — Ану, до друків! — кричав. Бенедю, тумане вісімнадцятий, де твій друк?...

Гармідер на площі ще побільшився. Рабіна відвели на бік, Жнди розступилися, щоб дати місце робітникам, котрі мали зрушити з місця величезну підвалину і впустити її на привалезне місце у викопаний глибокий рів. Дами цікаво тислися наперед і сопіли серед натовпу; вони були дуже цікаві побачити, як то буде сунутися та величезна каменяка. Тільки щиголь цвірінкав весело у клітці та сонце широким, неприглядним лицем всміхалося з посеред темно-синього, безмарного неба.

Всі прикази будівничого сповнено швидко. Півперек невеличкої доріжки, куди треба було просунути камінь,

покладено чотири вали так само за грубі, як ті, на котрих він тепер спочивав. Такіж самі два вали положено півперек ями, в котру треба було спустити камінь. Робітники оточили його з друкми в руках, мов ладилися буками всилувати його до руху і зломати його камінну упертість. Деякі жартували і сміялися, називаючи підвалину сірою коровою, котру так багато люда отсе загоняв до стаїні.

— А поступися, маленька! — гейкнув один, поштуркуючи камінь рукою. Але ось роздалася команда будівничого і все утихло. На цілій многолюдній площі чути було тільки сапання людей та цвірк щигля в клітці.

— Ану, рушайте! Раз, два, три! — крикнув будівничий. Десять друків, мов десять величезних пальців підлопило камінь з обох боків і він звільна покотився по валах, важко хrustячи ними о підсипаний шутер.

— Гурра! Гей! А скобочи-но його, нехай рушається! — закричали весело робітники. — Далі! кричав серед тих голосів будівничий.

Робітники знов натужилися. Знов захрустів шутер, заскрипіли вали під тягаром, і камінь, мов величезна черепаха, повз ізвільна наперед. На лицах присутних гостей виднілася радість, дами всміхалися, а Леон шептав до котрогось свого „сусіда“: — І що то! Говоріть, що хочете, все таки чоловік — пан природи! Нема такої сили, котрої він не перемиг би. Ось скала, тягар, а й та рушається по його приказу.

— А особливо прошу зауважити, — додав „сусід“, що за сила в товаристві людей! Злученими силами чуда доконуються! Хібаж сам один чоловік потрапив би щось подібного?...

— Так, так, злученими силами, се велике слово! — відповів Леон.

— Гурра враз! Ану! — кричали радісно робітники. Камінь уже був над ямою, спочивав на двох поперечних лігарах, котрі по обох берегах ями своїми кінцями глибоко

вгризлися в землю під його вагою. Але тепер діло було найтрудніше — спустити камінь відповідно в долину.

— Ану, хлопці, живо, до друків! — командував будівничий. Робітники розскочилися в одну мить на оба боки рова і підсадили п'ять пар підойм під камінь.

— Попід ребра його! Так, щоби йому аж серце підскакувало, — жартували робітники.

— А тепер підносіть до гори! А як скоро ліґарі відвержені на бік, то як скажу: „Ну!“ — всі разом вихапуйте друки і враз від ями! Розумієте?

— Розумімо!

— Але всі враз! Бо хто запізниться, то буде біда!

— Ну, ну! — крикнули робітники і разом налягли на підойми, щоби підважити камінь до гори. І справді, він звільна мов неохітно відділився від ліґарів, на котрих лежав і піднісся на кілька цалів в гору. Всіх серця мимоволі дрожали. Робітники, посинівши від натуги, держали камінь на підоймах над ямою, ждучи, заки шнурми витягнуть з під нього ліґарі і заки будівничий не дасть знаку, — вихапувати друки з під каменя.

— Ну! — гаркнув нараз будівничий серед загальної тиші, і дев'ять робітників разом з друками пірсло в противні боки. А десятий? Разом з глухим лоскотом каменя, спадаючого на призначене місце, почули згромажені і глухий, профімаючий зойк.

— Що се такого? що се такого? — загомоніло кругом. Всі почали знов тиснутися, гомоніти та допитуватися, що се такого сталося.

Сталася проста річ. Дев'ять робітників вихопило одночасно свої підойми з під каменя, а десятий, мулярський помічник, Бенедьо Синиця не встиг сього на час зробити. Одна хвилинка за пізно, але та хвилинка могла його згубити. Камінь усім своїм тягаром шарпнув його підойму і вирвав з рук. Підойма заїхала Бенедя півперек, — ша-

стя, що не по голові, а тільки в бік. Бенедьо лиш раз зойкнув і впав мов неживий на землю.

Густим клубом пирснув до гори пісок, де впала розмахнена підойма. Робітники в смертельній тривозі кинулися до Бенедя.

— Що то таке? Що таке? — гомоніли гості. — Що сталося?

— Підойма забила чоловіка.

— Забила? Йой, Боже! — далось чути між дамами.

— Ні, не забила, — живий! — роздалося з між робітників.

— Живий! А! — відсипнув Леон, котрого крик Бенедя вхопив був мов кліщами за серце.

— А дуже скалічений?

— Ні, не дуже! Се був голос будівничого, котрий також при тім випадку несподівано почув, як під ним ні з сього, ні з того дилькотіли коліна.

Товпа гомоніла і тиснулася довкола скаліченого. Дами охали та пищали, кривячи уста та виставляючи на показ, які то вони чулі та м'якого серця. Леонові все ще щось невиразно шуміло в голові і думки не могли зібратися до купи. Навіть щиголь у своїй клітці ціпотів жалібно та пирхав по кутах, неначе не міг дивитися на людську муку. А Бенедьо все ще лежав на однім місці, посинілий як боз, зомлілий, зі сціпленими зубами. Підойма зачепила його острим суком о бік, продерла опинку і сорочку і фалатнула в клубі діру, з котрої пустилася кров. Але підойма засягнула і трохи вище, по голодниці, і через те іменно позбавила його на хвилю віддиху.

— Води! води! — кричали робітники, що заходилилися тверезити Бенедя і перевязувати його рану. Принесено воду, перевязано рану і затамовано кров, але відтерти зомлілого годі було. Удар був дуже сильний і в небезпечне місце. Над цілим товариством залягала знов хмара непевності.

— Возьміть його, винесіть оттам на вулицю! — крикнув вкінці Леон, — а ні, то занесіть до дому та приличте доктора!

— Живо, живо! — підгоняв будівничий.

Заки два робітники взяли Бенедя за руки і ноги та понесли крізь натовп людей на вулицю, до будівничого з заду підійшов мулярський майстер і діткнувся рукою його плеча. Будівничий зігнувся і обернувся напруго, мов за дотиком пекучої кропиви.

— А видите, пане будівничий, — я добре казав...

— Що, що таке? Хто казав?

— Я казав — шептав зтиха, спокійно майстер, — не спускати камінь на друках, бо небезпечно.

— Е, дурень ти! От мудь, не що инше, а п'яний був, не підскачив, — хто йому винен! — відповів офукливо будівничий і відвернувся. Майстер стис плечима і замовк. Але будівничий почув шпильку в нутрі і трохи не пінився зо злости.

Між тим пора було кінчити закладниці. Шкільники спровадили рабіна на малу, досить вигідну драбинку, і він зліз по ній на дно рова, де на призначенім місці лежав фундаментовий камінь. На верхній площі каменя була видовбана чотиригранна, досить глибока ямка, а довкола неї червопілися свіжі плями крові, що бризнули з рани Бенедя. Рабін промуркотів ще якусь молитву, а опісля перший кинув невеличкий срібний гріп до видовбаної в камені ямки. За ним то саме шкільники, а опісля почали й інші гості злазити східцями і кидати хто більші, хто менші монети у підвалину. Дами скрикували та хиталися на східцях, піддержувані мужчинами, тільки Леонова дочка Фанні гордо та сміло злізла до ями і кинула дуката. Після дам почали й панове один по другім спускатися до підвалини. Потомок польської шляхти йшов тутже за Германом і косо глянув на багатого капіталіста, коли той бренькнув блискучим золотим дукатом; шляхтич мав лиш срібного